

ФІЛОСОФІЯ БУТТЯ У ПОЕЗІЇ ЕММИ АНДІЄВСЬКОЇ

Стаття присвячена трактуванню буття у поезії Емми Андієвської, – зміст якої зорієнтований на ідеї єдності з небуттям, що продовжує розвиток експериментально-інтелектуального напрямку, властивого ліриці поетів нью-йоркської групи, і суперечливої творчості як онтологічно-психологічного феномену. Авторка завдяки своїй неординарній фантазії створює власний міфопоетичний світ із символами, кодами.

Ключові слова: буття, небуття, онтологія, філософія, міфопоетика, образна система.

Проблема “буття” – одна з найдавніших тем філософських роздумів і досліджень. Починаючи від часів Парменіда поняття “буття” набувало різного значення і визначалось через його відношення до таких понять як “суще” та “небуття”. Усвідомити, що таке буття, зрозуміти його змістовий центр надзвичайно важко. Навіть уявити, який зміст несе проста часточка “є”, що її ми вживаємо майже в усіх наших судженнях, настільки непросто, що з цього приводу існують різні підходи та тлумачення. Отже, у самому понятті “буття” прихований певний парадокс: це давне, а тому й дуже широко вживане поняття, а з іншого боку, воно настільки складне, що майже не піддається охопленню.

Проблема “буття” особливо актуалізується в перехідні, межові епохи. В сучасній українській поезії чимало творів повністю або частково побудовані на антитезі буття/небуття. Чималий пласт літературних текстів Емми Андієвської сформувався завдяки осмисленню екзистенційних станів людини, які уміщуються від буття до небуття.

Про поетичні експерименти Е. Андієвської, яка на сьогодні є одним із найкреативніших представників нью-йоркської групи, її активні художньо-стильові шукання. Останнім часом написано низку серйозних досліджень, в яких розглядаються твори поетеси у різних аспектах, проте проблема буття у її творчості принагідно згадується у монографічному дослідженні Петра Сороки (“Емма Андієвська. Літературний портрет”) та Ольги Шаф (“Сонет Емми Андієвської в західноєвропейському контексті”). Ольга Шаф звертає увагу на систему бінарних опозицій у сонетах поетеси: буття/інобуття, реальний світ/психічне буття тощо.

Пізнати мистецьку індивідуальність Емми Андієвської можна через розкодування прихованих елементів її віршів, які відзначаються багатогранністю й гіпернасиченістю. Кожен вірш, починаючи з назви й завершуючи особливостями синтаксичної структури, несе велике смислове навантаження. “Одним із найвагоміших здобутків нью-йоркської групи є те, що вони довели право поетів писати авторським ідіалектом за умови, якщо письменник відчуває свій ідіалект як цілісну структуру й може його “нормативно” поширювати” [6, 48].

Домінантами у ліриці Е. Андієвської є тяга до потаємного, одивнення життєвих ситуацій, постійне вдивляння у глибини української минувшини. Таку структуру можна досягнути, коли маєш відповідну підготовку. Помилкою було б віднести твори поетеси до пейзажної чи філософської лірики. Густе переплетення різних навіювань у віршах примушує читача задуматись і спробувати розгадати код думок поетеси. Людмила Тарнашинська справедливо зауважує: “Емма Андієвська пропонує читачеві прийняти правила її поетичної “гри” – спробувати вийти за рамки стандартизованої буденщини, перевітлитися, подивитися довкола себе за своєрідними “законами” її світобачення, яке, синтезуючи українську фольклорну магію та західний модернізм, робить прорив у вимірі фантастичні” [8].

Попри всю модерність, Емма Андієвська повертається до одвічних тем та архетипних образів. Емма Андієвська у своїх віршах не протиставляє ці поняття, а, навпаки, ставить їх на одному рівні.

Як письменниця екзистенційного напрямку, вона переосмислює поняття життя/смерть відповідно до викликів ХХ І століття, узявши за основу те, що смерть у будь-яких своїх виявах робить безцінною ту мить, в якій живе людина, дає розуміння повноти й повноцінності кожної миті існування. Смерть, безсмертя – це багатогранні архетипні символи, специфічна семантика яких залежить від природи самої людини й по-різному реалізується у творчості того чи іншого поета, стаючи предметом лірико-філософських студій.

Буття і смерть означають закони циклічності у природі.

Буття – летка й непевна речовина,

Попри скрижалі й заціпки чавунні

І смерть в кутку, що хрумає селеру [1, 152].

Метафора “смерть в кутку, що хрумає селеру” переплітає реальність із фантастичним світом, надаючи творові готичного забарвлення. Крім того, вірші Андієвської багаті на знаки та символи,

запозичені з українського фольклору. Якщо у першому катрені домінують елементи пейзажної лірики, то в терцетах цього сонету використовуються романтичні образи і кліше, відомі з казок, переказів і легенд: (“Мерці, котрі – у цей світ – як таран”) [1, 152].

Визначення буття та його значення доводить через усвідомлення швидкоплинності життя, яке розуміє поетеса крізь призму неминучості та циклічності. Андієвська вказує на короткий час, що даний нам:

Об’єм буття – не більш долоні – вичовг [1, 96].

У сонеті “Біг майбутнього” авторка синтезує живописні і музичні образи. У першому катрені вона малює мініатюру з домінуванням зорових вражень: захід сонця, грубезний лес, яр, клуби, обеліск, латаття. У другому катрені “підключаються” звукові рецептори: “нова тональність слуху виника: Щокрок – музичні, – листям – вниз, – нирки” [2, 36]. А в терцетах, через образи, які наближають до трансцендентних вимірів (“дзвін”, “цвинтар”, “мертвий”) робиться наголос на швидкоплинність життя: “Біжить майбутнє – лиш мигтять литки” [2, 36].

Образ смерті має буденний зміст не лише у цій поезії, окреме місце він посідає у поезії “Спокуси святого Антонія”. Таке уявлення про смерть у поетеси перегукується із філософськими вченнями Давньої Греції, і Сходу. Досліджуючи міфопоетику Емми Андієвської, Ольга Шаф проводить паралелі між філософією та релігією у сонетах. Спираючись на вчення Тибету, стародавньої Греції, Єгипту, Індії, а також твори Шекспіра, Петрарки, дослідниця зауважує перегуки Е. Андієвської та Р.-М. Рільке: “Для Андієвської, як і для Рільке, характерна реалізація мотиву смерті в історіософічній площині, його проекція на тлінність матеріальних здобутків і вічність духовних надбань. На це вказують поширені в циклі австрійського поета образи похоронного ритуалу: “античні саркофаги” (сонет №10 першої частини), “пам’ятний камінь” (сонет №2 першої частини). Обидва митці сприймають життя і смерть як два паралельні світи – буття та інобуття” [9, 56].

У філософії розуміють буття, розрізняючи його за системою взаємодій: мегасвіт, макросвіт. Прихильницею такої класифікації є Емма Андієвська, модель світу у її творах постає через такі категорії: “всесвіт”, “галактики”, “зоряні системи”, “планети”, “астероїд”). Тема космосу й всесвіту вона все частіше розкриває у своїй поезії останніх років, зокрема у збірках “Фульгурити”, “Рожеві казани”. Виклад поезій цього періоду більш схожий на політ-осягнення Всесвіту:

*Природа – нові гальма – й карбюратор –
Як східці – до космічного маршруту.
Ледь – блискавка, – й не гірше від гувльіси,
Що плентається – за Чумацьким Возом –
В лусці світів – з метеоритних весел. –
Заземлення – все більший – перевазі. –
В повітрі – халабуди з желатинію
Щоб кожний – міг вправлятися – в літанні* [3, 113].

Знавцями космічної матерії вважалися племена готів, що населяли землі південного Криму, племена Майя, єгиптяни. У їхніх трактуваннях Бог має космічне начало, від якого й зародилося людство. Використовуючи образи галактики, зірок, неба, Е. Андієвська демонструє неосяжність буття.

Одночасно вона максимально мінімалізує цей огром, називаючи усонеті “На тему рожевих окулярів” буття мікроскопічним астероїдом.

Не можна з цим не погодитись, бо життя людини є мікросистемою у космічному поясі нескінченності. Порівнюючи буття з астероїдом, поетеса усвідомлює, що воно таке ж швидкоплинне й згораюче.

Втіленням людської екзистенції у поезії Е. Андієвська виступає міфема води (річка, потічок, джерело, дощ) наявна у фольклорі багатьох народів, серед знакових просторових координат філософських узагальнень. У сонеті “Гроза” водяний потік – це шлях до кращого життя, надія на позитивні зміни.

*І в цей світ – світ новий нахлинув звідусюди.
На царство з почестями повернувся потоп* [2, 35].

Водна стихія для Е. Андієвської – могутня сила, що творить. Серед образів водної стихії Андієвська найбільше полюбляє дощ, океан, море, хвилю, повінь. Це саме та сила, яка здатна омийти, очистити від усього брудного та грішного: “Дощ позмивав – рябе і недолуге”, “новий стан – і заземлення – вологість” [2, 49]. Після дощу природа прокидається, як часто це відбувається навесні :

*Пройшовся дощ, й нутро – на гемісфери.
Із вузлика – вигортується – форум.
До вістарів – ведуть биків офірних.
Із пуп’янків – формує дійсність – фарба* [2, 49].

О. Шаф цілком слушно зауважує, що “образ води в сонетах Андієвської, зокрема збірки “Архітектурні ансамблі”, символізує первинне начало, хаос, що перегукується з містично-релігійними уявленнями про воду як уособлення жіночого, матеріального, темного...” [9, 35].

Поезія Е. Андієвської – це не лише осмислення загальної природи буття, а й безпосереднє світовідчуття й переживання власного буття – у метафізичному та релігійному вимірі. Своє бачення буття Емма Андієвська зуміла донести до читача через свій великий світ зацікавленя, високих поривів душі та звернення до найпотаємнішого. Обшири духовно-мистецьких інтересів поетеси – неосяжні. Домінантою світоглядної концепції Е. Андієвської стає синтез традиційних моделей народного світосприйняття і релігійно-моральних підвалин. Філософія буття поетеси має виразні міфологічні та фольклорні першовитоки.

Список використаних джерел

1. Андієвська Е. Хід конем. Сонети / Емма Андієвська. – К. : Всесвіт, 2004. – 168с.
2. Андієвська Е. Рожеві казани. Сонети / Емма Андієвська. – К. : Всесвіт, 2007. – 220 с.
3. Андієвська Е. Фультурити. Сонети / Емма Андієвська. – К. : Всесвіт, 2008. – 232 с.
4. Андієвська Е. Мутанти. Сонети / Емма Андієвська. – К. : Всесвіт, 2010. – 248 с.
5. Жодані І. М. Емма Андієвська і Віра Вовк: тексти в контексті інтерсеміотики / Ірина Михайлівна Жодані. – К. : ВДК “Університет”Україна”, 2007. – 116с.
6. Мова в поезії Нью-Йоркської групи/ М. Нікула// Слово і час. – 1995. –№2. – С. 42- 48.
7. Сорока П. Емма Андієвська: Літературний портрет / Петро Сорока. – Тернопіль: СтарСофт. – 1998. – 240с.
8. Тарнашинська Л. Емма Андієвська / Людмила Тарнашинська // Літ. Укр.– 24 березня. – 1994.– С. 8.
9. Шаф О. В. Сонет Емми Андієвської в західноєвропейському контексті: [Монографія] / Ольга Вольтівна Шаф. – Дніпропетровськ : “Овсяніков Ю.С.”, 2008. – 138с.

Summary. The article is devoted to the interpretation of existence in the poetry of Emma Andiyevska, the content of which is focused on the idea of unity with nonexistence which continues development of experimental intellectual theme, incident to the lyric poetry of poets of the New York group, and whose contradictory creation as ontological psychological by the phenomenon. The author creates her own mythopoetic world with symbols, by codes because of her peculiar imagination.

Keywords: *existence, nonexistence, ontology, philosophy, mythopoetic, image system.*

УДК 811.161.2'373.611: 821.161.2 – 1С1 / 7.08

З.С.Кашуба

ОКАЗІОНАЛІЗМИ В ПОЕТИЧНОМУ МОВЛЕННІ ТАМАРИ СЕВЕРНЮК

Стаття присвячена аналізу індивідуального стилю Тамари Севернюк та okazіоналізмів як характерну рису її поетичного словника.

Ключові слова: *словотворення, okazіоналізм, лексема.*

Лексична система, так само як і система мови загалом, весь час розвивається за своїми внутрішніми законами, а також під більшим або меншим впливом позалінгвістичних чинників – суспільно-історичних умов народу. Характерною особливістю словникового складу української мови, як і будь-якої іншої, є її безперервний розвиток, що зумовлено таким же безперервним розвитком людського суспільства. Тому поява у мові нових слів цілком закономірне явище [3; 211].

Неологізм – нове слово або вислів, що з'являється у мові [1; 609].

Слово не тільки називає предмет, дію, ознаку, поняття, а й оцінює відповідне явище дійсності, сигналізує про нейтрально, підкреслено позитивне або негативне ставлення до нього з боку мовця. Отже, окрім номінативної, воно виконує також оцінно-експресивну функцію. Тому неологізми, використані у певному контексті за певних обставин, можуть не тільки надати предмету новизни, а й одразу ж показати авторське ставлення до нього.

Поетичне мовлення є джерелом різноманітних мовних інновацій, сферою, в якій виразно розкриваються системні й функціональні можливості мови. Індивідуально-авторські новотвори чи, як ще їх називають, okazіоналізми, в сучасному поетичному мовленні посідають помітне місце,